VƏHHABİLİYİN QƏSA TARİXİ

<"xml encoding="UTF-8?>

Vəhhabiliyin qısa tarixi 18-20-ci əsrlər Vəhhabilik 18 əsrin ortalarında İslamın hənbəlilik məzhəbi daxilində yaradılmış dini cərəyandır Bu təriqənin əsası Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab adlı ərəbistanlı bir şəxs tərəfindən qoyulduğu n onun atasının adı ilə vəhhabilik adlandırılmışdır Yaranma tarixi Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab tə limi təqribən 1704-c ildə indiki Səudiyyə ərəbistanı ərazisində doğulmuşdur Onun atası Əbdlvəhhab ibni sleyman hənbəli məzhəbindən olub Zeynə şəhərinin qazisi idi. Məhəmməd ilk təhsilini öz doğma şəhərində atasından almağa başladı lakin erkən gənclik illərindən Məhəmmədin söylədiyi fkirlər onun həmşəhərlilərini narahat edirdi O ,öznə qədərki alimlərin fıkirlırini qətiyyətlə rədd edərək ,bir ox milli adət - ənənələri və dini ritualları pisləyirdi Məsələn ,peyğəmbərin qəbrini ziyarət etmək, övliyaların ruhunu vasitəi sayaraq dua etmək və s bu kimi mərasimləri tənqid atəşinə tuturdu Məhəmmədin dedikləri elə bir həddə həlib atdı ki, islam dinin əsas normalarını və prinsiplərini pozduğuna görə atası onu lənətləyib evdən qovdu Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab evi tərk edərək təhsil almaq bəhanəsi ilə Məkkə və Mədinə şəhərinə getdi lakin təhlkəli ideyalar yaydğı n alimlər tərəfindən baykot edilərək şəhərdən ıxarıldı Bunun ardınca Məhəmməd İraqın Bəsrə şəhərinə yola dşrb oradakı mədrəsəyə daxil oldu Bəsrədə İngiltərənin west- hind şirkətində ticarət agenti adı altında fəaliyyət göstərən ingilis kəşfiyyatının gizli casusu Hemferlə tanış oldu Msəlmanlar arasında nifaq və pərakəndəliksalma vəzifəsini daşıyan Hemfer Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın fikirlərinin göydəndşmə olduğunu görb, onunla sıx dostluğa və əməkdaşlığa başladı Hemferin tə siri ilə Məhəmmədin beynindəki fikirlər dahada inkişaf edərək radikal forma almağa başladı Bəsrədən qayıtmaq ərəfəsində Hemfer Məhəmmədi həvəsləndirdi ki, bacardıqca qısqa mddət ərzində öz ideyalarını sistemləşdirib tətbiq etsin Bəsrədə bir mddət təhsil aldıqdan sonra msəlman alimlərin haqlı narazılığı ilə zləşmiş Məhəmməd oradan qaıb Ərəbistana qayıtdı Atası Əbdlvəhhab və qardaşı Sleyman ona nə qədər nəsihət verdilərsə,Məhəmməd bunları qəbul etməyib öz əqidəsində qaldı Qeyd etmək yerinə dşərki,Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın fikirlərinə qarı yazılmış ilk tənqidi kitabın (əs-savaiqul-ilahiyyə frrəddi ələl-vəhhabiyyə)Məllifi onun doğma qardaşı hənbəli məzhəbli görkəmli alim Şeyx Sleyman ibni Əbdlvəhhab idi Məhəmməd ibn Əbdlvəhhabın ideyaları Inhilis casusu n bir növ göydən dşmə oldu Ərəbistana qayıtdıqdan sonra Məhəmməd xeyli mddət öz doğma şəhəri Üyeynəyə gələ bilmədi Lakin tədricən tərəftarlarının

sayı oxaldıqdan sonra Məhəmməd Üyeynəyə dönb oradaməskunlaşdı Lakin o,burada fəaliyyətsiz durmayıb öz fəaliyyətlərinin həyata keirməyə başladı Msəlmanlar tərəfindən ehtiram bəslənilən məzarlara qarşı xsusi nifrəti olan Məhəmməd ibn Əbdlvəhhab ikinci xəlifə ömərin qardaşı Zeyd ibni Xətabın qəbrini uurtdu Bundan xəbər tutan Ərəbistan hakimi onu cəzalandırmaq istərkən, Məhəmməd qaıb Detriyyə şəhərinə sığındı Detriyyə həzrəti Məhəmməd(s) ın dövrndə peyğənbərlik iddiası etmiş yalanı Msaylamənin vətəni idi beləliklə, təqribən 1747-ci ildən başlayaraq detriyyə şəhəri vəhhabilərin paytaxtıoldu Vəhabilərin cinayətləri Həmin dövrdə Detriyyə şəhərində Üzeynə adlı kiik qəbilənin şeyxi Məhəmməd ibniSəud hakimiyyət srrd Onun başılıq etdiyi quldur dəstəsi səhrada yaşayan kömöksiz və tənha ailələrə,habelə kiik şəhərlərə və kəndlərə hcum edərək var-dövlətini paylayərdı Məhəmməd ibni Səudə bu işdə ingilis kəşfiyyatı da kömək edir,onu silahla təchiz edirdi əsas məqsəd-İngiltərənin strateji dşməni olan osmanlı imperiyasının tərkib hissəsi sayılan Ərəbistanda vəxiyyəti gərginləşdirmək və ərəb torpağlarının osmanlı nəzarətindən ıxmasına nail olmaq idi beləki,İngiltərənin ərəb torpaqları n mstəmkəilik planları vardı Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın ideyaları da İngilis kəşfiyyatı n bir nv göydən dşmə idi Üzeynə qəbiləsinin quldur fəaliyyətinə ideoloji don geyindirmək n məhz Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın ideyalarından istifadə olunurdu İngiltərə kəşfiyyat orqanlarının səyi nəticəsində Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabla Məhəmməd ibni Səudun görş baş tutdu və onlar mqavilə bağladılar Mqaviləyə görə bu iki şəxs btn qvvələrini sərf edərək ərəbləri özlərinə tabe etməli və gecl dövlət qurmalı idilər Əldə edilmişrazılığa əsasən qurulacaq dövlətin rəsmi hakimiyyəti Məhəmməd ibni Səud və onun nəslinin əlində,ideoloji sahədəki rəhbərlik isə Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab və onun xəlifəsində olmalı idi Məhəmməd ibni Səud(o,Səudiyyə Ərəbistanı krallarının əcdadıdır)qısa mddət ərzində ətraf məntəqələrə yrşlər təşkil edərək camaatı öznə tabe etməyə mvəffə oldu Vəhhabilərin silahlı dəstələri msəlmanları silah gcnə məcbur edirdiki, Vəhhabi əqidəsini qəbul etsinlər Kim bu təklifləri qəbul edirlərsə sağ qalır qəbul etmirdisə öldrlrd köməksiz insanları tabe etmək n hər cr irkin vasitədən istifadə olunurdu Məsələn vəhhabilər Taif şəhərinin əhalisinə hcum edərək,onların btn əmlakını əllərindən almış,hətta əyinlərindəki paltarları da qarət edərək ac susuz və ılpaq insanları səhraya qovmuşdurlar Sonra Vəhhabilər həmin adamlara elan etmişdirlər ki,əgər sağ qalmaq istəyirlərsə,mtləq yeni məzhəbə keməlidirlər Aclıqdqn zlmş adamların bir hissəsi bu təklifi qəbul edərək,bir ovuc buğda mqabilində vəhhabilərin cərgəsinə qoşuldu,qalanları isə aclıqdan və vəhhabi qılıncının zərbəsindən həlak oldular x1x əsrin ilk illərindən başlayaraq xeyli qvvətlənmiş vəhhabilər öz hərbi fəaliyyət dairələrini genişləndirdilər Onlar 180-ci ildə msəlmanların mqəddəs şəhəri kərbəlaya hcum etdilər həmin gn qədirxum bayramı olduğundan kərbəla əhalisinin əksəriyyəti qonşu Nəcəf şəhərinə-İmam Əlinin (ə)qəbrini ziyarət etməyə getmişdi,

şəhərdə qadınlar və uşaqlar,köməksiz qocalar qalmışdı vəhhabilər kafirləri öldrn ,Allaha şərik qoşanları qətl edin ,şarı ilə qəfıldən şəhərə daxil olub,msəlmanları qılıncdan keirməyə başladılar Onlar evlərində gizlənmiş adamları öldrr,əmlaklarını qarət edirdilər Əlacsız qalan kərbəlalılar İmam Hseynin (ə)məqbərəsinə pənah gətirib məscidə girdilər Lakin vəhhabilər yenə onlara aman verməyib məscidin iindəcə qətl- qarəti davam etdirdilər Vəhhabilər imam Hseynin (ə)məzarı zərindəki taxta sənduqəni sökb yandırdılar Məsciddəki bahalı xalaları,ıl-ıraqları,zinət əşyalarını daşıyıb apardılar Bu hadisə zamanı kərbılanın beş min nəfərdən artıq sakini şəhid edildi Həmin il vəhhabilər Nəcəf şəhərinədə həmlə etdilər Lakin Nəcəf dini elmlər mərkəzinin məllimləri tələbələri silahlandıraraq şəhərin mdafiəsini təşkil etdilər (onlara mərhum Ayətullahul-zma şeyx Cəfər kaşiful-qita rəhbərlik edirdi)Nəcəfi ala bilməyən vəhhabilər geri əkilməyə məcbur oldular Sonraki illər ərzində vəhhabilər Nəcəf və Kərbəla şəhərlərinə hcum etsələrdə,mvəffəiyyət qazana bilmədilər. 1802-ci ildə vəhhabilər Ərəbistanın cənubundaki Taif şəhərini işğal edərək şəhərin msəlman əhalisini qılıncdan keirdilər Onlar hətta quran oxuyan şəxslərədə aman vermir,həmin vəziyyətdə qətlə yetirirdlər vəhhabilərin gözndə qeyri -vəhhabi msəlmanların hamısı kafır və mşrik olduğundan, nə adamların öznə, nədə əmlakına ehtiram bəsləmirdilər Vəhhabilər mşrik malıdır bəhanəsi ilə taiflərin evindəki quran nsxələrini imam Buxari və imam Mslimin səhih adlı məşhur hədis məcidələrini kələrə tökərək bu mqəddəs kitablarıayaq altına saldılar Həmin il vəhhabilər msəlmanların qibləgahı olan Məkkəyə hcum edərək oranı işğal etdilər bir neə gn ərzində davam etmiş əməliyyat nəticəsində Məkkədəki btn mqəddəs ziyarətgahlar (kəabədən başqa) uuruldu Peyğəmbərin babası əbdlmttəlibin ,atası Abdullahın, həyat yoldaşı Xədiceyi Kbranın məzarı zərindəki məqbərələr yerlə-yeksan edildi Məkkə alimlərinə əmr olundu ki, mədrəsələrdə Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın kitablarını tədris etsinlər 1803-04-c illərdəilyarımlıq mhasirədən sonra Peyğəmbər şəhəri Mədinədə vəhhabilərin əlinə kedi Həzrət Məhəmməd Peyğəmbərin(s) məqbərəsindən başqa mədinənin btn ziyarətgahları viran edildi (vəhhabilər əvvəlcə Peyğəmbərin məzarınida uurmaq istəyirdilər,lakin msəlmanların qəzəbindən qorxaraq bu fıkirdən əl əkdilər)dörd İmamın (İmam Həsən,İmam Zeynulabidin,İmam Baqir və İmam Sadiq (ə))Bəqi qəbir qəbrstanlığındakı məzarları,habelə xeyli başqamqəddəs yerlər klng və bellə tar-mar olundu Vəhhabilər mqəddəs ziyarətgahlarda saxlanılan dörd sandıq dolusu ləl cəvahiratı qarət edib apardılar Bəhhabilər 1800-1810-cu illər arasında Ciddə,Bəhreyn, Suriya, İordaniya və başqaməntəqələrə mtəmadi yrşlər təşkil edərək bu ərazilərin bir hissəsini işğal etməyə və btn regionu qorxu altına salmağa mvəffəq oldular Qeyd edilmişdirki, vəhhabi9lərin fəaliyyəti tarıx boyu eniş-yoxuşlu və pilləvari olmuşdur belə ki, srətli inkişaf mərhələsindən sonra təqribən 1812-ci ildən başlayaraq, vəhhabilər osmanlı imperiyasının təzyiqi qarşısında geriləyərək mvəqqəti tənəzzl etdilər Onların böyk əksəriyyəti

etdikləri cinayətlərin mqabilində cəzalandırıldı 1819-cu ildə Detriyyə şəhəri osmanlı əsgərləri tərəfindən fəth olundu Bundan sonrakı 100 il ərzində vəhhabilər yeni gizli paytaxda Riyad şəhərənə toplaşaraq məxfı şəkildə öz fəaliyyətlərini davam etdirdilər Birinci dnya mharibəsinin başlanması ilə Ərəbistanda da vəziyyət kəskin surətdə dəyişdi Həmin mharibədə məğlubiyyətə uğramış osmanlı imperiyası btn Ərəbistan ərazilərini İngiltərədə və Fransa dövlətinin mandatı altına kedi Bu ərazilərdə ingilis və fransız qoşunları yerləşdirilməyə başladı Həmin dövrdən başlayaraq İngiltərə öz köhnə mttəfiqi vəhhabilərlə əlaqələri dahada gcləndirdi 1919-cu ildəingilislər Nəcd vilayətinə mstəqillik verərək Səud sləsindən olan Əbdləziz ibni Səudu hakimiyyətə gətirdilər Əbdləziz 6il ərzində(hər il 40 min lirə almaq etibarı ilə) İngiltərə hökumətindən yardım alaraq fəaliyyət dairəsini genişləndirdi İngiltərə hökumətinin və ordusunun birbaşa himayəsi altında vəhhabilər 1924-26-cı illərdə əvvəlcə Taif şəhərini, sonra Məkkəni və Mədinəni ələ keirdilər 100 il ərzində msəlmanlar tərəfindən bərpa edilmiş və hətta qaytarılmış ziyarətgahlar yenidən yerlə - yeksan olundu həmin dövrdən başlayaraq vəhhabilik btn ərəbistanın rəsmi ideologiyası, Səudlar sləsi isə ölkənin kralı oldu